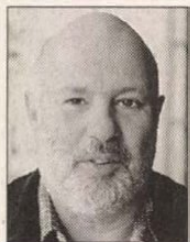

MONDOM A MAGAMÉT

Csehül állunk

Eörsi István

Irigyen olvasom a magyar és német újságok prágai tudósításait. A közszolgálati televízió munkatársai tiltakozásul, amiért intézményük vezérigazgatói székébe Václav Klaus pártjának egyik nyílt támogatóját ültették, megszállták munkahelyüket, sztrájkba léptek, és követeléseiket a világűrbe sugározzák. Nem nyugszanak, míg

az új főnököt le nem váltják, és míg el nem érik, hogy a televízió ne függjön a politikai pártoktól. Mozgalmukat százötvenezer aláíron és egy százezres Vencel-téri tüntetésen kívül szakszervezetek és társadalmi szövetségek támogatják. A tömegtiltakozás Csehország más városaira is áterjedt. Nem kellene álmélkodnom ezen, hiszen ahányszor a sajtószabadság veszélybe kerül, biztosra vehető, hogy „Valami rothadt az államgépezetben”.

Ha valamely televíziós tanácsban a legerősebb ellenzéki párt jelöltjét a kormánypárt delegáltjainak szavazataival emelik az igazgatói székbe, akkor nem nehéz fellelni a büz forrását. Zeman szociáldemokrata miniszterelnök Klaus jobboldali pártjának parlamenti jóindulatáért cserébe feladta a közszol-

gálati televízió semlegességének elvét. Ez az alkules fényt vet a hatalom gyakorlásának elvtelenségére, ami ellen egy politikai csoportosulás, és Havel elnök is mintegy két éve tiltakozik.

Maga Klaus a televíziós ütközetet egy interjúban a demokrácia és a „havlokrácia” közti konfliktusnak nevezte. Az új televíziós vezérigazgatót ugyanis a demokrácia összes játékszabályának betartásával nevezték ki. A „havlokrácia” viszont a társadalmi szerződés elméletének valamelyik változatából indul ki: az állampolgárok akkor is ellenállhatnak a hatalomnak, ha ez nem törvénysértés, hanem jogsértés útján alázza meg őket. A demokrácia mindig magában hordja annak lehetőségét, hogy az általa biztosított jogok formálisakká váljanak. A demokratikus alkotmányok például elvben minden ember méltóságát védeni szokták, a gyakorlatban azonban a méltóság lakás és élelem nélkül nehezen őrizhető meg. A törvények előtti egyenlőség elve is kutyaszorítóba kerül, ha mondjuk a legfőbb államügyész úgy viselkedik, mint egy pártkatoná.

A „havlokrácia” a törvények formális tisztelete he-

lyett a demokratikus törvények szellemének megvalósítását szorgalmazza. Ez a beállítottság számos dilemmát zúdít a nyakunkba. Hol a határ, ahol már feléphetünk a törvények formalizálódása ellen? Engedetlenségi mozgalmunk mikor milyen eszközökhöz folyamodhat? Hogyan tudjuk megvédeni a demokráciát azoktól az antidemokratikus erőktől, amelyek példákra hivatkozva nem a törvények formalitása, hanem szelleme ellen lépnek fel? A „havlokrácia”, vagy általánosabb kifejezéssel élve: a citoyen szellemiség derülítő pátosszal vállalja ezeket a dilemmákat. Jelenleg Prágában ezt kérdezi: bele kell-e törödni abba, hogy a demokratikus formák betartásával kurtítsák meg a sajtószabadságot? Havel nemmel válaszol – persze ő már ellenzékiként is a törvényeken kívül helyezte magát. Igaz: korábban nem a demokratikus, hanem a pártállami törvényeket utasította el, de a sajtószabadság védelmét a parlamenti többséggel szemben nyilván a pártállami állapotok részleges visszatérése ellen folytatott harcnak tekinti.

Nálunk, ahol a kormányt balról ellenző erőket arra akarják kényszeríteni, hogy a médiát felügyelő

testületekbe a radikálisan jobboldali állelenezékek közös jelölteket állítsanak, és ily módon maguk biztosítsák ellenfeleik kétharmados többségét, törvényes állapotok híján a havlokrácia sem harapódzhat el. Az Orbán-kormány ugyanis a demokratikus formáknak fittyet hányva csorbítja a sajtószabadságot. Közszolgálati televízióink irányítóinak lelkében a hozzá nem értés az arroganciával tusázik. A cseh tévések olyan állapotok ellen lázadtak fel, amelyek a mi szemszögünkben irigylésre méltóak. Ellenállásnak még sincs nyoma. Annyira nincs, hogy a magyar kormány a cseh forrongások idején a sajtószabadság törvényes korlátozását tervezi. Ezúttal az írott sajtót regulálná meg. Néhány érdekelt újságíró és szerkesztő tiltakozik majd, de nálunk elvekért az utcára senki sem megy ki. Miért van ez így? Annyira sikerült lejáratni a hasonló okokból kibontakozott Charta-mozgalmat, hogy most már népfrontos hőbörgésnek számítana, ha tiltakoznánk az önkényuralom bármilyen megnyilatkozása ellen? Vagy a kádári szocializáció, mely aránylag nagyszerűvé stilizálta a kisebb rosszat, olyan mélyen hatott a humán értelmiségre, hogy ez ellenállás nélkül fogad el mindent, aminél rosszabb is elképzelhető? Akárhogyan legyen is, csehül állunk, és ezért fog el reggelente a prágai hírek olvasása közben az irigység.